

Tilburg University

Review of: F.H. Jacobi, Briefwechsel 1782-1784. Kommentar. Von Michael Brüggem unter Mitwirkung von Albert Mues und Gudrun Schury. Stuttgart-Bad Cannstatt, Frommann Holzboog, 2001, 24,5x18, XXVI-448 p.

Jonkers, Peter

Published in:
Tijdschrift voor Filosofie

Publication date:
2002

Document Version
Peer reviewed version

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):

Jonkers, P. (2002). Review of: F.H. Jacobi, Briefwechsel 1782-1784. Kommentar. Von Michael Brüggem unter Mitwirkung von Albert Mues und Gudrun Schury. Stuttgart-Bad Cannstatt, Frommann Holzboog, 2001, 24,5x18, XXVI-448 p. *Tijdschrift voor Filosofie*, 64(2), 377-378.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

F.H. Jacobi, *Briefwechsel 1782-1784. Kommentar. Von Michael Brüggem unter Mitwirkung von Albert Mues und Gudrun Schury*. Stuttgart-Bad Cannstatt, Frommann Holzboog, 2001, 24,5x18, XXVI-448 p., Eur. 265 (DM. 518,25).

In 1987 verscheen in het kader van de kritische *Gesamtausgabe* van Jacobi's werk de derde band van zijn correspondentie, die de periode van 1782 tot 1784 omvat. Pas in 2001 verscheen de daarbij behorende band met historisch-filologisch commentaar op deze brieven. Een eerste reden voor deze laattijdigheid is dat de uitgevers pas na de *Wende* in het vroegere Oost-Duitsland toegang kregen tot een aantal bronnen, die van belang bleken om beter zicht te krijgen op de context van Jacobi's brieven uit deze periode. Een andere reden is dat Jacobi in een aantal van zijn brieven schrijft over politieke en maatschappelijke onderwerpen, en bijzonder op zijn hoede moest zijn voor de autoriteiten. Voor de uitgevers van de brieven had dit tot gevolg dat er veel onderzoek nodig was om zijn vage toespelingen op personen en situaties toe te lichten. Deze laatste factor speelde ook een belangrijke rol bij de brieven van Heinse, die veel verwijzingen naar muziekstukken, beeldende kunst en literaire werken bevatten. In de inleiding van deze commentaarband geven de uitgevers een algemene aanduiding van de belangrijkste thema's uit deze periode van Jacobi's briefwisseling: in een eerste periode (tot het voorjaar van 1783) becommentarieert hij vooral het politieke gebeuren (hij komt hierin naar voren als een liberaal), nadien richt hij zijn aandacht op de filosofie van Spinoza (zowel diens politiek-filosofische als metafysische werk). Deze band van Jacobi's briefwisseling bevat dan ook de briefwisseling met Mendelssohn in het kader van wat later de pantheïsmestrijd genoemd zou worden. Als men het commentaar op deze brieven vergelijkt met dat op de uitgave van diezelfde brieven in Jacobi's *Schriften zum Spinozastreit*, die in 1998 als eerste band van het verzamelde werk is verschenen, blijkt dat het belangrijkste verschil tussen beide commentaren er een is van perspectief: het commentaar op de *Schriften* beschouwt de verschillende, elkaar in de tijd opvolgende edities van de Spinozabrieven (1785, 1789, 1819) als een eenheid, terwijl de hier besproken band een commentaar biedt op de brieven in hun oorspronkelijke vorm (d.w.z. zonder de vele latere toevoegingen) en hen situeert temidden van de vele andere brieven van en aan Jacobi uit deze periode. Dit verschil heeft tot gevolg dat er in het eerstgenoemde commentaar meer de nadruk wordt gelegd op de filosofische context van Jacobi's geschrift over de leer van Spinoza (met veel verwijzingen naar en uitleg van de filosofische bronnen van Jacobi), terwijl het commentaar op de brieven veel sterker ingaat op de biografische achtergronden (met tal van verwijzingen naar parallelle passages in andere brieven). Beide commentaren komen qua interpretatie grotendeels met elkaar overeen (de uitgevers van het commentaar op de brieven merken op dat zij op een aantal plaatsen wat voorzichtiger zijn dan de uitgever van de *Schriften* en eveneens enkele aanvullingen geven). De belangrijkste aanvulling is dat in dit commentaar de oorspronkelijke versie van de belangrijke brief van Jacobi aan Hemsterhuis van 7.8.1784 is opgenomen. Deze commentaarband biedt een schat aan studiemateriaal voor de specialistisch geïnteresseerde lezer. Door hun verschil in perspectief is hij geen verdubbeling van de commentaarband van de *Schriften*, maar vormt daar een interessante aanvulling op.

Peter Jonkers

